

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**Збірник завдань
до практичних занять зі спецкурсу
"ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ
ЕКОНОМІЧНОГО ТЕКСТУ
УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ"
для аспірантів**

Харків. Вид. ХНЕУ, 2013

Затверджено на засіданні кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян.

Протокол № 9 від 19.03.2013 р.

Укладач Черемська О. С.

З-41   Збірник завдань до практичних занять зі спецкурсу "Теорія і практика перекладу економічного тексту українською мовою" для аспірантів / укл. О. С. Черемська. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2013. – 52 с. (Укр. мов., рос. мов.)

Наведено завдання й наукові тексти, призначені для формування компетентностей якісного перекладу та правильного використання найуживаніших мовних структур наукового стилю, відтворення російськомовних текстів українською мовою.

Рекомендовано для аспірантів і студентів з метою подальшого вдосконалення рівня фахового українського мовлення.

Вступ

Спецкурс "Теорія і практика перекладу економічного тексту українською мовою" є важливим складником підготовки фахівців і науковців. Програмою спецкурсу передбачено вивчення теорії та практики перекладу різних аспектів російської та української мов. Увагу акцентовано на способах передавання лексичних і граматичних труднощів російської мови українською, зокрема на етапі адекватного відтворення власних і географічних назв, ідіом, реалій суспільного життя, термінів тощо.

Система практичних занять сприятиме успішному засвоєнню знань та навичок у царині перекладу.

Метою пропонованого збірника завдань є формування навичок адекватного відтворення російськомовних текстів українською мовою.

Завдання курсу:

- закріпити у студентів знання теоретичних основ усного та письмового перекладу як прикладної науки;
- розвивати у студентів найважливіші види мовно-розумової діяльності з метою застосування теоретичних знань у практиці усного та письмового перекладу;
- формувати й закріплювати стійкі практичні навички усного та письмового перекладу й застосування основних видів лексичних, стилістичних і граматичних перетворень у процесі перекладу для досягнення його адекватної якості;
- навчити техніки вільного усного перекладу для потреб ділових переговорів та ведення бізнесу українською мовою;
- навчити прийомів роботи з російськомовними текстами наукової специфіки та практично використовувати ці знання;
- сформувати навички комп'ютерної обробки текстів українською мовою;
- розвивати уміння та навички ведення ділової документації українською мовою;
- навчити долати психологічні та екстралінгвістичні ("позамовні"; країнознавчі зокрема) проблеми й труднощі, пов'язані з практикою перекладу;
- формувати фахові практичні вміння та навички перекладу.

Практичне заняття № 1

Тема. Лінгвістичні та граматичні труднощі перекладу наукового тексту.

1. Пофразовий аналіз тексту оригіналу з метою встановлення значення граматичних категорій.
2. Граматичне трансформування в процесі перекладу: повна часткова заміна конструкцій, заміна частин мови і членів речення.
3. Додавання або вилучення слів з граматичних причин.

Завдання 1. Прочитайте текст. Здійсніть пофразовий аналіз тексту. Зверніть увагу на конструкції, які потребують трансформування.

Общей исходной предпосылкой при постановке и решении экономических задач является выбор вариантов поведения в условиях ограниченности ресурсов. Выбор вариантов, направлений и способов распределения редких ресурсов занимает одно из центральных мест в экономическом анализе. Этот выбор осуществляют все: потребители, предприятия и правительство. Экономисты исходят в своих рассуждениях об экономическом выборе из гипотезы о рациональном поведении людей. Рациональное поведение – это поведение, направленное на достижение участниками хозяйственной деятельности максимальных результатов при имеющихся ограничениях. К задачам, связанным с рациональным ведением хозяйства, относится, например, распределение дохода потребителя на цели потребления и сбережения, общей суммы расходов на потребление между различными видами товаров и услуг, средств предприятия на приобретение станков или рабочей силы и т.д.

Таким образом, экономику можно считать также наукой о рациональном поведении людей в процессе их хозяйственной деятельности. Как мы видим, предмет науки экономики чрезвычайно сложен и многообразен.

Экономика – это общественная наука, которая изучает поведение людей и их групп в производстве, распределении, обмене и потреблении материальных благ в целях удовлетворения потребностей при ограниченных ресурсах, что порождает конкуренцию при их использовании.

Постоянное увеличение материальных и духовных благ, поступление их в обмен образует экономический рост общества. Экономика изучает закономерности и факторы экономического роста на каждой стадии

воспроизводственного процесса. Возобновление производства и экономический рост происходит как на уровне отдельного предприятия, так и на уровне общества в целом. Поэтому экономическая наука структурно состоит из нескольких разделов:

- микроэкономики, изучающей поведение отдельных экономических субъектов;
- макроэкономики, предметом исследования которой является функционирование национальной экономической системы в целом;
- мезоэкономики, изучающей поведение отдельных подсистем национальной экономики или отраслей народного хозяйства;
- метаэкономики, то есть мировой или глобальной экономики.

Завдання 2. Зверніть увагу на переклад конструкцій зі словом "является" українською мовою. Знайдіть у поданому вище тексті відповідні конструкції, запишіть свої приклади таких конструкцій.

Увага! Про слово "є"

Чи є слово "є" в українській мові? Звичайно, є, скажете ви, і це буде правильно. А от як і де використовувати його? Розгляньмо кілька прикладів: *"Проблема пошуку оптимальної множини ознак є однією з центральних у розпізнаванні образів. У розглянутому випадку задача 10 є задачею лінійного програмування. На цей час ми є свідками вдалого застосування методів та алгоритмів розпізнавання образів. Обов'язковою властивістю системи є здатність до досягнення мети"*.

Навряд чи широке вживання "є" становить цілеспрямований, усвідомлений вибір. Мабуть, це пояснюється простим перекладом російського дієслова "является" (яке теж відображає стародавню традицію книжної мови), незнанням українських синтаксичних синонімів. У першому з наведених речень можна було б ужити нульову зв'язку: *проблема – одна з центральних*, інші конструкції: *проблему вважають однією з центральних*, *проблема належить до центральних* тощо; у другому – *задача становить (являє собою) задачу*, *задача – це задача* та ін.; у третьому: *ми – свідки*; а четверте речення краще повністю переробити: *"Система обов'язково повинна мати здатність досягати мети"*. Завжди пам'ятайте про читача, адже ви створюєте текст для нього, а не собі на втіху. Читач повинен зрозуміти речення так, як того хотілося б вам.

(Ребрій О.В.)

Завдання 3. Перекладіть словосполучення.

Экономический рост, экономические задачи, воспроизводственный процесс, общие предпосылки, общие цели, цели потребления, общая сумма расходов, общественная наука, общественный транспорт, выбор направлений распределения, к задачам относится, считать деньги, экономику можно считать наукой.

Завдання 4. Перекладіть прийменникові конструкції українською мовою.

В продаже, при имеющихся ограничениях, при постановке и решении экономических задач, каждый день работать, по цене, эксперт по менеджменту, комитет по экономике и контролю; без видимой причины; безвозвратная ссуда; быть на хорошем счету; меры по предупреждению; в целях предотвращения; обратиться по адресу, экономисты исходят из, рассуждения об экономическом выборе, гипотеза о рациональном поведении людей.

Завдання 5. Перекладіть речення з дієприкметниками та дієприкметниковими конструкціями.

Поэтому экономическая наука структурно состоит из нескольких разделов: микроэкономики, изучающей поведение отдельных экономических субъектов. Рациональное поведение – это поведение, направленное на достижение участниками хозяйственной деятельности максимальных результатов при имеющихся ограничениях.

Завдання 6. Перекладіть словосполучення з прийменником **по**.

Зверніть увагу на конструкції з прийменником "по". Російським словосполученням із цим прийменником в українській мові відповідають конструкції з іншими прийменниками або без прийменників:

по – по: по два в каждом ряду – по два (по двоє) в каждом ряду (ряді); по очереди – по черзі; передать по радио – передати по радіо; по периметру – по периметру; движение воздуха по каналу – рух повітря по каналу;

по – за: вычислить по формуле – обчислити за формулою; по данным анализа – за даними аналізу; сравнение по показателям – порівняння за показниками; плыть по течению – пливати (плисти) за течією;

по – з: *исследования по теплотехнике – дослідження з тепло-техніки; знать по опыту – знати з досвіду; по той причине – з тієї причини;*

по – на: *по виду – на вигляд; по требованию – на вимогу; по заказу – на замовлення;*

по – у (в): *по всем направлениям – в усіх напрямках; по определенным периодам – у певні періоди;*

по – через: *по недоразумению – через непорозуміння; по ошибке – через помилку, помилково;*

по – для: *комиссия по составлению резолюции – комісія для складання резолюції;*

по – після: *по окончании школы – після закінчення школи, по прибытии поезда – після прибуття поїзда;*

по – під: *не по силам – не під силу;*

по – до: *по март включительно – до березня включно;*

по – безприйменникова конструкція: *по целым дням – цілими днями; отличный по качеству – відмінної якості.*

Осуществляют мероприятия по регистрации; по вашему предложению; комитет по делам разоружения; высылать пакеты предложений по малым предприятиям; и по сей день; платёж по вѣкселю, платит по перечислению, платит по частям, заплатит взносы, платит по счёту, платит (уплатит) по таксе.

Завдання 7. Перекладіть текст українською мовою.

Практичне заняття № 2

Тема. Лексико-семантичні особливості перекладу наукового тексту

1. Точна передача цифр, реалій, географічних назв, імен учених. (додаток А)

2. Переклад інтернаціоналізмів.

3. Переклад термінів. Види термінів: терміни-слова, термінологічні словосполучення (терміни, що утворені способом словоскладання, словотворення), абрєвіатури.

4. Ієрархічне підпорядкування термінів у системі термінології конкретної науки (галузі).

5. Способи семантизації багатозначного терміна. Терміни-синоніми.
6. Лексична сполучуваність.

Завдання 1. Запишіть прізвища українською мовою.

Алехина, Ткачев, Волобуев, Чичикова, Свечкарёв, Расуветаев, Грачев, Баранцевич, Григорьев, Бабич, Дерючива, Дрёмова, Кочеев, Белов, Каменева, Меньшиков, Репин, Евдокимова, Бессонов, Бестужев, Одесский, Лисицин, Филиппов, Воробьёвская, Калачёв, Панкин, Ильинский, Бесов, Бездетко, Октябрьёв, Литварь, Рассоха, Погорелов, Китайкин, Зверев.

Завдання 2. Вставте пропущені літери. Запишіть слова, зґрунтувавши їх згідно з правилами голосних е, є.

Зайц...в, П...тров, Голуб...в, ...лізаров, Усп...нський, Єгорич...в, Перев...рз...в, Мойс...в, Іса...в, Гур'...в, Благов...щ...нськ, Пис...мський, Л...вітан, Тург...н...в, Ал...кс...в, Л...сков, С...ров, В...рхоянськ, Горд...в, Малиш...в, Муромц...в, Перв...нц...в, Ор...хово-Зуєво, Б...рьозкін, бакш...в, Прокоф'...в.

Завдання 3. Користуючись словником, доберіть українські відповідники до термінів та термінологічних словосполучень.

Аванс денежный, авансирование, баланс активный, расчетный, безвозвратная осуда, биржа товарная, государственная валюта, быть на иждивении, индекс доходов, кустарне изделия, страховая компанія, лимит расходов, личное дело, подходящий налог, денежное обращение, общественное положение, опись документов, денежное пособие, потеря трудоспособности, потребители, объем товарооборота.

Завдання 4. Запишіть географічні назви українською мовою.

Австо-Венгрия, Авдеево, Авдеевка, Аддис-Абеба, Азово-Черноморье, Армения, Балаклея, Бердичев, Бристольский залив, Банска-Бистрица, Батурин, Барвенково, Беловежская Пуца, Ближний Восток, Вальмиера, Будённовск, Вятка, Восточно-Китайское море, Вашингтон, Владимир, Воронеж, Германия, Гётеборг, Гуантанамо, Гурьевск, Гданск, Егорьевск, Екатеринбург, Екатеринославль, Дежнёва мыс, Домодедово, Жабье, Забайкалье, Заир, Кладиевка, Максимовка, Молочанск, Покутье, Поважская-Быстрица, Юрьевка, Ясиноватая, Яблонец.

Завдання 5. Перекладіть текст українською мовою.

Процесс производства включает в себя и оказание услуг. Услуги – это целесообразная деятельность человека, результат которой имеет полезный эффект, удовлетворяющий какие-либо потребности человека. Различают материальные и нематериальные услуги. К первым можно отнести – транспортные, складские, коммунальные, почтовые и др. услуги, ко вторым – услуги адвокатов, милиционеров, преподавателей университетов, артистов и т.п.

Современное понимание процесса производства включает в себя создание как материальных, так и нематериальных благ и услуг. Соответственно различают материальное производство (промышленность, сельское хозяйство, транспорт и т.п.) и нематериальное производство (образование, здравоохранение и т.п.).

Специфической формой экономического блага является товар, т.е. благо, произведенное для обмена. Сейчас важно уяснить, что в процессе хозяйственной деятельности людей производятся блага и услуги, удовлетворяющие определенные потребности людей. Если в произведенном продукте (услуге) нет необходимости, нет желающих его приобрести, для него не будет рынка сбыта, а производитель не получит никакой выгоды от его производства. В итоге такой товар производится не будет.

Удовлетворение – это процесс частичного или полного выполнения желания (потребностей) человека.

Практичне заняття № 3

Тема. Синтаксичні та стилістичні особливості перекладу економічного тексту.

1. Віддзеркалення в перекладі стилістичних відмінностей між жанрами наукового стилю.

2. Вибір слова із синонімічного ряду залежно від функціонально-стилістичних особливостей тексту і жанру.

3. Активні та пасивні дієприкметникові конструкції в українському науковому тексті та їх переклад з російської.

4. Трансформація складного речення в просте й простого в складне.

5. Членування й об'єднання речень у процесі перекладу залежно від логічного зв'язку між висловлюваннями.

Завдання 1. Прочитайте текст. Схарактеризуйте стилістичні особливості поданого наукового тексту, визначте підстиль. Перекладіть текст українською мовою, зверніть увагу на вибір слова із синонімічного ряду, на переклад активних дієприкметників.

Профессия экономист

Словом "oіsonomía" древние греки обозначали управление хозяйством (oіcos – домохозяйство, дом и nomos – закон). Таким образом, этот термин можно употреблять для обозначения теории и практики наиболее эффективного ведения хозяйства. Экономист – специалист, занимающийся анализом финансово-хозяйственной деятельности (предприятия, отрасли и т. д.) в целях ее улучшения. Термин "экономика" употребляется и для обозначения отраслей научного знания – политическая экономия, экономика промышленности, экономика сельского хозяйства, экономика торговли и т. д. Большое число экономистов призваны изучать экономические процессы, происходящие в обществе, и разрабатывать пути и методы достижения целей, диктуемых современностью.

Экономист – специалист в области экономики, эксперт по экономическим вопросам. Экономистами называют как учёных (то есть специалистов в области экономической науки), так и практиков, которые работают в области исследования, планирования и руководства хозяйственной деятельностью. Экономистом также называют человека, который пишет статьи и иные материалы по экономической политике.

В организациях экономисты принимают участие в разработке системы бюджетирования, осуществляют контроль исполнения бюджета, а также подготовку и формирование периодической и управленческой отчетности. Должностные обязанности представителей этой профессии заключаются в исследовании, планировании и экономическом сопровождении финансово-хозяйственной деятельности компании.

В целом экономисты, если говорить кратко, это специалисты по эффективной экономической деятельности. Специальность "экономист" является смежной для таких профессий как бухгалтер, маркетолог, финансист, менеджер.

Экономисты востребованы везде, где требуется планировать и рассчитывать финансы, где нужно контролировать расход средств, анализировать результаты работы предприятия и определять рентабельность.

К списку вакансий для экономистов относятся финансовые менеджеры, например, в банках, риск-менеджеры, аналитики, финансисты, аудиторы... При этом профессия экономиста действительно высокооплачиваемая и спрос на этих специалистов есть всегда.

Какими знаниями и умениями должен обладать экономист? Как база, необходимо, конечно, высшее экономическое образование. Дальше – нужно обладать набором знаний, необходимых для конкретной должности (например, если вы претендуете на должность финансового аналитика – это один набор знаний, включающий методы экономического анализа и статистики, финансовый менеджмент и многое другое, а если на должность аудитора – тут уже нужно знать бухучет и законодательство). Конечно, все это подразумевает, что экономисту присущи такие качества, как аналитический склад ума, способность мыслить логически и математические способности. Кроме того, нужно быть организованным человеком, иметь склонность к скрупулезной работе, требующей концентрации внимания и усидчивости.

Часто экономисту для карьеры необходимо знание иностранного языка. Во всяком случае, свободный английский точно сказывается на уровне зарплаты как минимум, а как максимум – на карьерных перспективах. Обязанности экономиста находятся на пересечении бухучета, финансов и менеджмента. При этом конкретный список обязанностей очень сильно зависит от специфики работы компании, особенностей ведения бизнеса, распределения функций между отделами... Бывают организации, где экономисты разрабатывают бизнес-планы, бывают и такие, где экономист фактически выполняет функции бухгалтера или анализирует целесообразность затрат, определяет уровень тех или иных расходов (зарплат, например), просчитывает расходы на обновление производства и их возможности предприятия. Также не редкость, когда экономист в компании занимается инвестициями, вопросами просчета перспектив развития бизнеса – то есть стратегическими вопросами.

С одной стороны, такое разнообразие – это сложность. А с другой – это дает соискателям с высшим экономическим образованием возможность выбирать направление деятельности и без ущерба для карьерных перспектив пробовать себя в том или ином виде работы экономистом.

Завдання 2. Перекладіть текст українською мовою, зверніть увагу на переклад слів із відмінною семантикою у споріднених мовах (область, сторона, задача, отношения), на переклад активних дієприкметників.

Завдання 3. Схарактеризуйте стилістичні особливості поданого наукового тексту, визначте підстиль. Перекладіть текст українською мовою, зверніть увагу на переклад термінів і термінологічних сполук.

Формы рыночных связей

Рыночные связи различаются по способам взаимодействия продавцов и покупателей в торговых сделках. Существующие формы торговли можно классифицировать по способам связи между агентами рынка, по видам оплаты товаров, по объемам продаж.

1. По способам связи между агентами рынка различают следующие виды торговли: а) производитель или владелец товара непосредственно продает его потребителю; б) производитель реализует полезную вещь сначала торговому посреднику, а тот перепродает ее потребителю.

2. В зависимости от видов оплаты товаров выделяются следующие формы торговли:

а) бартерная торговля – безденежный обмен одного вида товаров на другие;

б) продажа благ за наличные деньги или с оплатой по чеку (так население приобретает нужные вещи на потребительском рынке);

в) реализация продукции по безналичному расчету – оплата производится по перечислению: по поручению покупателя банк снимает с его счета деньги и переводит на счет продавца;

г) продажа товара наложенным платежом – потребитель, живущий далеко от торгового предприятия, получает желаемую вещь, выкупая ее путем перечисления денег продавцу;

д) реализация товаров в кредит – покупатель получает благо, обычно внося за него небольшую плату и обмен на обязательство выплатить остальные деньги в оговоренные сроки.

3. С учетом объема продаж различают такие формы торговли:

а) оптовая торговля – купля-продажа продукции в больших количествах; обычно товары закупаются оптом, крупными партиями торговыми посредниками у производителей на торговых ярмарках и через товарные биржи;

б) розничная торговля означает реализацию преимущественно потребительских благ в небольших количествах (таким образом, отдельные лица покупают нужные им продукты в магазинах, торговых палатках, на продовольственных и вещевых рынках).

Рыночные отношения различаются не только по рассмотренным формам связи между производителями (продавцами) и покупателями (потребителями). Важное значение имеет характер поведения и взаимодействия этих агентов, что определяет разные типы рынков.

Завдання 4. Перекладіть текст українською мовою, зверніть увагу на переклад термінів і термінологічних сполук.

Завдання 5. Схарактеризуйте стилістичні особливості поданого наукового тексту, визначте підстиль.

Глобализация мировой экономики: проблемы и последствия (Владимирова И. Г.)

Этапы интернационализации хозяйственной деятельности

Одним из ключевых процессов развития мировой экономики на грани XX – XXI веков является прогрессирующая глобализация, то есть качественно новый этап в развитии интернационализации хозяйственной жизни.

Отношение к глобализации как специалистов, так и всех жителей нашей планеты очень неоднозначно, а порой и диаметрально противоположно. Это связано с разными точками зрения на последствия глобализационных процессов, в которых одни усматривают серьезную угрозу мировой экономической системе, а другие видят средство дальнейшего прогресса экономики. Несомненно, последствия глобализации могут носить как позитивный, так и негативный характер, однако альтернативы ей нет, в связи с чем основное внимание в статье уделено исследованию опасностей (угроз), которые несут эти процессы, и возможностей и выгод, возникающих в процессе глобализации.

Прежде всего, важнейшим методологическим и практическим вопросом является определение соотношения между понятиями "глобализация", "интернационализация хозяйственной жизни", "международное экономическое сотрудничество", "международная экономическая интеграция", чему и будет посвящена первая часть статьи. А далее остановимся на

сущности процесса глобализации, его предпосылках, конкретных проявлениях и позитивных и негативных последствиях.

В результате международной кооперации производства, развития международного разделения труда, внешней торговли и международных экономических отношений в целом происходит усиление взаимосвязи и взаимозависимости национальных экономик, нормальное развитие которых невозможно без учета внешнего фактора. Данное явление принято называть интернационализацией хозяйственной жизни. Можно дать достаточно общее определение этого понятия:

Интернационализация хозяйственной деятельности – это усиление взаимосвязи и взаимозависимости экономик отдельных стран, влияние международных экономических отношений на национальные экономики, участие стран в мировом хозяйстве.

В своем развитии интернационализация экономики прошла ряд этапов. Первоначально она представляла собой международное экономическое сотрудничество: затрагивала, прежде всего, сферу обращения и была связана с возникновением международной торговли (конец XVIII – начало XX века). В конце XIX века набирает силу международное движение капитала.

Международное экономическое сотрудничество означает развитие устойчивых хозяйственных связей между странами и народами, выход воспроизводственного процесса за рамки национальных границ.

Следующим этапом явилась международная экономическая интеграция, объективно обусловленная углублением международного разделения труда, интернационализацией капитала, глобальным характером научно-технического прогресса и повышением степени открытости национальных экономик и свободы торговли. Интеграция в переводе с латинского (*integratio*) означает соединение отдельных частей в общее, целое, единое.

Международная экономическая интеграция – сближение и взаимоприспособление национальных экономик, включение их в единый воспроизводственный процесс в интернациональных масштабах. Международную экономическую интеграцию можно охарактеризовать как процесс хозяйственного объединения стран на основе разделения труда между отдельными национальными хозяйствами, взаимодействия их экономик на различных уровнях и в различных формах путем развития глубоких устойчивых взаимосвязей.

Международная экономическая интеграция – это достаточно высокая, эффективная и перспективная ступень развития мировой экономики, качественно новый и более сложный этап интернационализации хозяйственных связей. На этой ступени происходит не только сближение национальных экономик, но и обеспечивается совместное решение экономических задач. Следовательно, экономическую интеграцию можно представить как процесс экономического взаимодействия стран, приводящий к сближению хозяйственных механизмов, принимающий форму межгосударственных соглашений и согласованно регулируемый межгосударственными органами.

Экономическая интеграция, в частности, выражается в:

- сотрудничестве между национальными хозяйствами разных стран и полной или частичной их унификации;
- ликвидации барьеров в движении товаров, услуг, капитала, рабочей силы между этими странами;
- сближении рынков каждой из отдельных стран с целью образования одного единого (общего) рынка;
- стирании различий между экономическими субъектами, относящимися к разным государствам;
- отсутствию той или иной формы дискриминации иностранных партнеров в каждой из национальных экономик и т. д.

Процессы экономической интеграции идут как на двусторонней, так и на региональной или на глобальной основе. В качестве характерной особенности интеграционных объединений в настоящее время можно назвать их развитие на региональном уровне: создаются целостные региональные хозяйственные комплексы с общими наднациональными и межгосударственными органами управления.

На современном этапе происходят глубокие изменения во всей системе международных отношений. Существенной их чертой становится глобализация. Схематично процессы, ведущие к экономической интеграции и глобализации, можно выразить взаимосвязанной цепочкой. Этапы безусловно, несколько упрощенно характеризуют процесс интернационализации мировой экономики. В реальной действительности очень сложно выделить эти этапы в чистом виде, можно выявить только определенные тенденции, и существуют несомненно как прямые, так и обратные связи между ними. Так, например, говоря о глобализации как необратимом и объективном процессе, имеем ввиду именно тенденцию

развития, причем не всегда прямолинейную, а с зигзагами на определенных отрезках времени и с обратным движением. Процесс идет скорее по спирали, на очередном витке достигая развития на более высоком уровне. Несколько абстрактная схема приводится с целью попытки разграничить понятия "интернационализация хозяйственной жизни", "международное экономическое сотрудничество", "международная экономическая интеграция", "глобализация" и отражает точку зрения автора данной статьи на исследуемый вопрос.

Завдання 6. Перекладіть текст українською мовою, зверніть увагу на переклад дієприкметників і дієприкметникових конструкцій.

Практичне заняття № 4

Тема. Екстралінгвістичні проблеми перекладу.

1. Переклад кліше мовного етикету.
2. Переклад сталих мовних зворотів (додаток А).
3. Переклад метафор наявних в економічному тексті.

Завдання 1. Перекладіть формули звертання. Перепишіть, розкриваючи дужки. Імена та по батькові у поданих словосполученнях поставте в кличному відмінку.

Уважаемый (Илья Валентинович)!

Уважаемая (госпожа Виктория Евгениевна)!

Уважаемые (господа, коллеги)!

Глубокоуважаемый (товарищ)!

Глубокоуважаемая (Наталья Денисовна)!

Уважаемый (гражданин Андрей)!

Достопочтенный (господин Министр)!

Достопочтенный (господин профессор)!

Задання 2. Подані іменники перекладіть українською мовою і поставте у формі кличного відмінка.

Иван, Инна, Алексей, Надежда, Виталий, Наталья, Илья, Олег, Ольга, Александр, Любовь, Игорь, Любомира, Днепро, песня, месяц, зоря, Украина, край, отец, мать, сестра, брат, человек, друг, муж,

гражданин, менеджер, господин, госпожа, адвокат, декан, ректор, преподаватель, профессор.

Задання 3. Перекладіть подані словосполучення, запишіть у формі звертання.

а) Иван Петрович, Андрей Аркадьевич, Виктор Генрихович, Ирина Витальевна, Надежда Леонидовна, Любовь Васильевна, Владимир Игоревич, Катерина Никитовна, Оксана Григорьевна;

б) господин врач, товарищ полковник, господин доцент, господин хозяин, друг Анатолий, господин ректор, заведующий отделом;

в) секретар Наталья, учитель Николай Иванович, проректор Александр Владимирович, директор Шевченко, госпожа Чернявская, лаборант Петров, начальник Денисенко, депутат Бондаренко.

Завдання 4. Перекладіть терміни та мовні звороти.

Годовой отчет, денежные средства, долевая собственность, идти на убыль, исключительное право, источник финансирования, изымать средства из обращения, брать обязательства, вводит в убыток, веское основание, внедрение в производство, в тот же момент, наложение взысканий, неоплачиваемые поступления, отчисление доходов, взыскивать предоставленную ссуду, владелец счета, восстановит сумму, возобновляют договор, возвращать заем (ссуду), основания для прекращения контракта, хозяйственный партнер, утверждение отчета, установленный срок, организации мелкого бизнеса; который является; говоря о положительных сторонах; множество антагонизмов; мировая общественная мысль противостоящие друг другу классы; огородивший участок общей земли.

Завдання 5. Перекладіть ділові кліше.

Благотворительный вечер, быть на хорошем счету, быть не в праве, быть в родстве, ввести в состав, ввиду вышеизложенного, в двух словах, веское основание, быть в затруднении, влиятельные круги, издавший виды, вне всякого сомнения, в пределах своих полномочий, в течение недели, следующим будет выступать, следующие главы (параграфы), акты гражданского состояния; банковский перевод; бартерная сделка; заключение соглашения; информационная межбанковская сеть; исковое заявление; наличность, для удовлетворения определенных потребностей, разрушение полезности, вне рамок общественного производства.

Завдання 6. Перекладіть кліше українською мовою.

Лицевой счёт, выписка из протокола, листок нетрудоспособности, отстраниться от дел, прийти к убеждению, принимать участие, ведущий специалист, взаимоотношения в коллективе, вакантная должность, за неимением, прибегать к крайним мерам, исковое заявление, содействовать продвижению, испытательный срок, неотложное дело, не по силам, краткосрочный договор, несмотря на непредвиденные обстоятельства, личный листок, освободить по собственному желанию, по непредвиденным обстоятельствам, по просьбе сотрудников, работать по специальности, поступать в аспирантуру.

Завдання 7. Перекладіть речення українською мовою. Зверніть увагу на переклад метафоричних конструкцій.

Чтобы поднять предприятие из руин, пригласили профессионала из фирмы МИКОМ. В то же время есть хозяйства, еще вчера дышавшие на ладан, которые не только смогли привстать на ноги и расплатиться с долгами – в них жизнь как бы вернулась к образам "Кубанских казаков". Анализируемая модель не представляла собой чего-то нового в теории и практике рыночного реформирования: она являлась вариантом схемы "Вашингтонского консенсуса", широко используемой МВФ и др. международными финансовыми организациями в "третьем мире" для "посадки" соответствующих стран на "кредитную иглу", для осуществления нового колониализма. На рынке быков цены повышаются, а посему, как говорят, брокеры, играющие на повышение цен, чувствуют себя оптимистами. На рынке медведей курс акций падает, и поэтому брокеры, играющие на понижение, всегда хмурые. "Рынки превратились в финансовое родео козлов, то есть сложилась ситуация, которую практически невозможно исправить", – утверждает главный редактор Market Watch Дэвид Кэллоуэй. Попытки инвесторов описать нынешнюю ситуацию привели к появлению и такой терминологии как "волчий рынок". "Волчий рынок" характеризуется узким торговым диапазоном.

Завдання 8. Перекладіть текст українською мовою.

Образы животных успешно используются также при построении матрицы Бостонской консультативной группы (матрица БКГ) Матрица БКГ (англ. Boston Consulting Group, BCG) – инструмент для стратегического анализа и планирования в маркетинге была создана основа-

телем Бостонской консалтинговой группы Брюсом Д. Хендерсенем для анализа актуальности продуктов компании, исходя из их положения на рынке относительно роста рынка данной продукции и занимаемой выбранной для анализа компанией доли на рынке.

В основе Бостонской матрицы (Boston Consulting Group) лежит модель жизненного цикла товара, в соответствии с которой товар в своем развитии проходит четыре стадии: выход на рынок (товар-"проблема" или "трудные дети"), рост (товар-"звезда"), зрелость (товар-"дойная корова") и спад (товар-"собака").

Собаки. Это продукты с низкой долей и низкими темпами роста рынка. Это неудачники, классический вариант "real turkeys!", как говорят американцы, другими словами – неудачные инвестиции. Продукты такого рода не приносят дохода, а только поглощают ресурсы компании. Для эффективного развития от них рекомендуется избавляться или минимизировать их присутствие в ассортиментной политике компании.

Дойные коровы. Это продукты с высокой рыночной долей на рынках и невысокими темпами развития. Дойные коровы приносят больше, чем в них инвестируют.

Трудные дети. Низкая рыночная доля на рынках с высокими темпами развития. Они потребляют ресурсы компании и мало отдают. Они поглощают большие финансовые средства, если вы захотите увеличить рыночную долю.

Звезды. Продукты с высокой рыночной долей на интенсивно растущих рынках. Звезды приносят большую прибыль. Их следует хранить и оберегать, создавать другие Звезды. Построив схему, необходимо оценить свой портфель. Следует иметь как можно меньше Собак, при этом важно соблюдать равновесный баланс между Дойными Коровами, Трудными Детями и Звездами. Суть управления ассортиментным портфелем в том, чтобы развивать Трудных Детей в Звезды на средства, полученные от Дойных Коров. Со временем Звезды переходят в класс Дойных Коров, а некоторые из Трудных Детей превратятся в Собак. И это значит, что успешные продукты должны быть еще более успешными, чтобы компенсировать потери от неудачников.

Практичне заняття № 5

Тема. Реферування та анотування спеціальної літератури.

1. Типові схеми розташування змістових компонентів у межах тексту.
2. Реферування тексту наукової статті (за вибором аспіранта).
3. Правила складання анотації наукової статті.
4. Оформлення бібліографії.

Завдання 1. Прочитайте наукову статтю. Зверніть увагу на розташування змістових компонентів у межах тексту.

Развитие функций управления предприятием в условиях глобализации и информатизации рыночной экономики.

Статья опубликована в журнале "Российское предпринимательство" № 6 (66) за 2005 год, стр. 8-13. Начало статьи. Продолжение в № 8/2005, 9/2005.

Аннотация: Переход к рыночным отношениям, реформирование собственности и появление кооперативных предприятий, хозяйственных товариществ, обществ и других организационных форм субъектов предпринимательства, неведомых прежней экономике, внесли коренные изменения в существовавший ранее порядок управления доминировавшими государственными предприятиями и потребовали изменений и усовершенствований существующих функций управления предприятиями.

Ключевые слова: глобализация экономики, информатизация, управление предприятием.

Песиков С. Г. руководитель сектора управления Интернет-рекламой Международного консорциума "Интелбизнесконсалтинг".

Переход к рыночным отношениям, реформирование собственности и появление кооперативных предприятий, хозяйственных товариществ, обществ и других организационных форм субъектов предпринимательства, неведомых прежней экономике, внесли коренные изменения в существовавший ранее порядок управления доминировавшими государственными предприятиями и потребовали изменений и усовершенствований существующих функций управления предприятиями.

Процессы глобализации и информатизации, активизация внешне-экономических отношений привели к значительным изменениям в целях, задачах, методах и функциях управления. Резко изменилось отношение

к собственности, разрушились десятилетиями устанавливавшиеся длительные хозяйственные связи. Потребовалась адекватная трансформация производственных отношений применительно к конкурентным условиям деятельности предприятий. В связи с этим методы и функции управления предприятиями стали одной из наиболее актуальных и востребованных исследовательских тем.

Сегодня важно проанализировать основные тенденции изменения характера функций управления, а также место функции управления Интернет-рекламой на современном предприятии и предложить рекомендации для наиболее эффективного использования Интернет-носителей для достижения целей предприятия.

Функции управления представляют собой составные части более сложного процесса – *процесса управления*. М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури отмечают, что большинство экспертов в области управления принимают следующее его определение: управление – это процесс планирования, организации, мотивации и контроля, необходимый для того, чтобы сформулировать и достичь целей организации [1].

Функции управления характеризуют то или иное направление активности взаимодействия объекта и субъекта системы управления (преимущественно воздействия субъекта на объект). Они занимают одно из ведущих мест в управленческой деятельности. На протяжении истории управление деятельностью развивалось от управления по наитию, интуиции к рациональному, логическому, научно обоснованному процессу управления.

Однако, несмотря на обретение научной обоснованности, полной ясности в наборе функций, их содержании, характере и взаимосвязи с другими элементами управленческого процесса до настоящего времени нет. Более того, по мере усложнения процесса управления в условиях глобализации, информатизации и усиления конкуренции перед наукой встают новые, все более сложные вопросы, требующие новых ответов в соответствии с реалиями современного управления. Проблема исследования функций управления в современных условиях является одной из наиболее актуальных, противоречивых и трудоемких [2].

Специалисты по теории управления выделяют различные функции, а также их разные классификационные критерии. Под *функцией управления* традиционно понимается конкретный вид управленческой деятель-

ности, который осуществляется специальными приемами и способами, а также соответствующая организация работ.

Содержание и набор функций, осуществляемых в процессе управления, зависят от:

- типа организации (делового, административного, общественного, армейского и т. д.);
- размеров организации и сферы ее деятельности (производство товаров, оказание услуг, выполнение работ);
- функций внутри организации (производства, маркетинга, кадровой работы, финансов) и многих других факторов.

Однако, несмотря на разнообразие, для всех процессов управления в организации характерно наличие однородных видов деятельности.

В 1916 г. А. Файоль сгруппировал все виды управленческой деятельности в четыре основных функции управления:

1) *планирование*, включающее в себя выбор целей и плана действий по их достижению;

2) *организация*, посредством которой происходит распределение задач между отдельными подразделениями или работниками и установление взаимодействия между ними;

3) *руководство*, направленное на мотивирование исполнителей к осуществлению запланированных действий и достижению поставленных целей;

4) *контроль*, заключающийся в соотнесении реально достигнутых результатов с теми, что были запланированы.

Общие, или универсальные функции присущи управлению любым предприятием. Они делят управленческую деятельность на ряд этапов или видов работ, классифицируемых по признаку очередности выполнения во времени в целях достижения результата.

К числу общих большинство авторов относят следующие функции: а) целеполагание; б) планирование; в) организацию; г) координирование (регулирование); д) стимулирование; е) контроль (учет, анализ деятельности). Общие функции определяются поведением предприятия как хозяйствующего субъекта, определенными деловыми обычаями и действующим законодательством. Эти функции тесно связаны между собой в едином процессе управления. Неудовлетворительная реализация любой из них, будь то планирование, организация или контроль, отрицательно сказываются на результатах деятельности предприятия в целом.

В число *специализированных* включаются функции материально-технического снабжения, маркетинга, транспорта, кадрового обеспечения [3].

Коллектив авторов под руководством Русинова Ф. М. и Разу М. Л. [4] представляют основные функции управления в виде шести блоков взаимосвязанных и взаимодополняющих функций:

- а) *целеполагание и стратегополагание;*
- б) *планирование и регулирование;*
- в) *организация и координация;*
- г) *мотивация, активизация и стимулирование;*
- д) *гуманизация и обеспечение корпоративности;*
- е) *контроль и оценку.*

Каждая функция представляет собой отдельный специфический процесс управления по выработке методов активизации и средств воздействия на персонал и его деятельность.

Кнорринг В. И. указывает, что функции управления весьма многогранны: организация производства, планирование (прогнозирование, моделирование, программирование), координация, мотивация, контроль и учет выполнения поставленных задач. Он считает, что существует и более детализированная классификация функций управления. Можно выделить в самостоятельные многие производственные функции, такие как маркетинг, бухгалтерский учет, научно-исследовательские и опытно-конструкторские работы, материально-техническое снабжение, управление кадрами и качеством продукции. Любая классификация не является абсолютной, всегда в ней могут существовать смыкающиеся и даже перекрывающиеся друг друга элементы [5].

Соглашаясь с этим мнением, можно добавить, что классификация также обусловлена миссией, целями, приоритетами, задачами, предметами деятельности предприятия.

Отдельные исследователи отмечают, что имеет место смешение функций предприятия с функциями управления предприятием. Поэтому они обращают внимание на тот факт, что *функция предприятия* – это вид специализированной деятельности, выделившийся в процессе взаимодействия предприятия с внешней средой. Такая точка зрения получила достаточно широкое распространение в экономической литературе.

Например, Г. Клейнер [6] анализирует функции предприятия с двух позиций: *теоретической* и *эмпирической*. В рамках теоретического под-

хода им выделяются: а) неоклассическая теория, определяющая по степени значимости такие функции, как производственная, ценообразовательная, спросовая, которую собирательно можно именовать маркетингово-реализационной; б) институциональная теория, определяющая в качестве главной функции предприятия контрактную; в) эволюционная теория, признающая одну функцию – выбор решений.

В рамках эмпирического подхода исследуются следующие точки зрения: а) "потребителя" – предприятие имеет единственную функцию – эффективное производство продукции; б) "собственника" – главная задача предприятия приносить прибыль собственнику (акционеру, участнику, инвестору и т. п.).

Вывод Г. Клейнера относительно функций предприятия состоит в том, что предприятие по своей природе полифункционально. Следует отметить, что функции предприятия, исследуемые Клейнером, – это *функции назначения предприятия*, вытекающие из его миссии и обозначающие его социальную ответственность и роль как социального института.

О. Виханский и А. Наумов [7] в качестве *общих функций* современных предприятий выделяют планирование, маркетинг, предпринимательство, финансы, организацию, производство, инновацию, информацию и социальное развитие.

В качестве *функций администрирования* как видов трудовой деятельности по управлению предприятием эти авторы выделяют: установление целей, разработку стратегии, планирование, проектирование, координацию, учет и оценку, контроль работы и обратную связь.

Из приведенного можно сделать вывод о том, что некоторые из общих функций предприятия и функций управления предприятием повторяются, например, планирование. По мнению Чижовой, данная функция в управлении предприятием не тождественна по содержанию функции предприятия, поскольку от нее отпочковались в самостоятельные функция установления целей и функция разработки стратегии. Чтобы отличать функции предприятия от функций управления предприятием, следует провести уточнение понятия "функции управления (менеджмента)".

Функции управления – это обособившиеся в результате специализации виды управленческой деятельности, обеспечивающие решение различных задач взаимодействия между подразделениями и работниками для осуществления комплекса мероприятий для достижения целей организации.

Ссылка для цитирования: *Песиков С.Г.* Развитие функций управления предприятием в условиях глобализации и информатизации рыночной экономики // Российское предпринимательство. – 2005. – № 6 (66). – С. 8–13. – <http://www.creativeconomy.ru/articles/7039/>.

Литература:

1. Мескон М. Х. Основы менеджмента / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури ; пер. с англ. – М. : Дело, 1992.
2. Герчикова И.Н. Менеджмент : учебник / И. Н. Герчикова 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1995.
3. Лебедев О.Т. Основы менеджмента : учеб. пособ. / О. Т. Лебедев, А. Р. Каньковская. 2-е изд., доп. – СПб. : ИД "МиМ", 1998.
4. Менеджмент (Современный российский менеджмент) : учебник под ред. Ф. М. Русинова и М. Л. Разу. – М. : ФБК-ПРЕСС, 1999.
5. Кнорринг В. И. Искусство управления : учебник / В. И. Кнорринг. – М. : БЕК, 1997.
6. Клейнер Г. Предприятие – упущенное звено в цепи институциональных преобразований в России / Г. Клейнер // Проблемы теории и практики управления. – 2001. – № 2.
7. Виханский О. С. Менеджмент : учебник / О. С. Виханский, А. И. Наумов. 3-е изд. – М. : Гардарика, 1998.

Завдання 2. Перекладіть анотацію українською мовою. Зверніть увагу на структуру анотації наукової статті. Укладіть анотацію власної наукової статті.

Завдання 3. Перекладіть текст. Виконайте реферування тексту наукової статті, беручи до уваги алгоритм реферування.

Завдання 4. Зверніть увагу на поданий перелік наукових джерел. Пригадайте вимоги до оформлення бібліографічних описів.

Практичне заняття № 6

Тема. Тактика перекладу

1. Оформлення абзаців, переклад і розшифрування аббревіатур та умовних позначок, спеціальних знаків при перекладі наукових текстів, документів ділового стилю мовлення.
2. Правила користування словниками.
3. Уточнення реалій за довідниками і спеціальною літературою.

Завдання 1. Прочитайте текст. Пригадайте і запишіть відомі Вам економічні словники, додаючи анотацію до кожного з них.

Численні сучасні *економічні енциклопедичні словники* відображають важливі зміни в економічній системі України за останнє десятиліття і відповідають потребі в сучасній систематизованій конкретній економічній інформації. Фахові словники допомагають здобути глибокі економічні знання, знайомлять з новими реаліями економічного буття держави, з надбанням світової економічної науки та практики.

Зразок:

1. *Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – Львів, 1996.*

Словник містить тлумачення близько 1500 понять і термінів, що охоплюють такі теми: фінансова система держави, фінанси підприємств, фінансування і кредитування підприємницької діяльності, цінні папери й фондовий ринок, грошовий обіг, фінансове планування, аналіз фінансового стану підприємства, фінансовий менеджмент, міжнародні фінанси та ін.

2. *Економічна енциклопедія: У 3 т. / за ред. проф. С. В. Мочерного. – К., 2000.*

Перша в Україні за всю її історію оригінальна 3-томна енциклопедична праця, яка охоплює відомості з майже 50 економічних дисциплін.

Завдання 2. З'ясуйте, з якого словника взято статтю. Випишіть словникову статтю з відомих вам словників до терміна *капітал*.

капітал (*нім.*) – 1) вартість, що дає її власникові додаткову вартість. 2) *рідко* Капіталізм як суспільно-економічний лад. 3) *розм.* Значна сума грошей. 4. *перен.* Багатство, цінність, надбання.

Завдання 3. Користуючись словником, доберіть українські відповідники до термінів і термінологічних словосполучень.

В рассрочку, платежеспособный, платежеспособный спрос, платёжная ведомость, платёжная расписка, платёжная способность, платёжное завещание платёжное извещение, платёжное поручение, платёжное требование, платёжные средства, платёжный баланс, платёжный оборот, платить в рассрочку, платить вперед, платить наличными, заплатить взносы, платить, уплатить неустойку.

Завдання 4. Здійснити уточнення термінів у тексті за довідниками і спеціальною літературою

Товарное хозяйство. Условиями появления товарного производства являются общественное разделение труда и хозяйственное обособление людей для изготовления какого-либо продукта. Хозяйственное обособление людей тесно связано с формами собственности на средства производства. Так, оно является наиболее полным и даже абсолютным, когда товаропроизводитель – частный собственник. В меньшей мере обособление достигается при сдаче какого-либо имущества в аренду. Но одна частная собственность сама по себе не порождает товарно-рыночное хозяйство.

Общественные формы продуктов и их свойства. Всякий продукт натурального производства имеет единственное свойство **полезность**, то есть способность удовлетворять какие-то потребности людей.

Субъективно оцениваемая полезность во многом зависит от редкости самих благ и объема их потребления. Известно, что по мере насыщения потребностей человек может чувствовать убывающую полезность каждой дополнительной порции товара.

Как и натуральный продукт, товар обладает полезностью (в английской экономике это свойство назвали "употребительная стоимость").

Потребительная стоимость – свойство товара, выражающееся в полезности, способности удовлетворять какую-либо человеческую потребность.

Вряд ли стоит доказывать, что если товар не обладает полезностью, то он никому не нужен. Однако, если всякий товар – полезная вещь, то можно ли считать, что в развитом товарном хозяйстве любая полезная вещь – товар? Ответ мы получим, если определим условия, при которых полезная вещь становится товаром. Их три.

1) Товаром признается продукт, на который затрачен человеческий труд. Продукты природы – вода, дикорастущие плоды и т. п. – товарами не являются.

2) Товары являются полезные вещи, созданные для других людей, а не для собственного потребления, или, другими словами, **общественные полезности**.

3) Товары являются общественные полезности, передаваемые на рынке потребителям не безвозмездно, а путем **эквивалентного (равноценного) обмена** на другую вещь.

Значит, **товар** – это созданная трудом общественная полезность, предназначенная для эквивалентного обмена на рынке на другой товар.

Завдання 5. Перекладіть текст. Зверніть увагу на адекватність перекладу сталих мовних зворотів наукового стилю.

Завдання 6. Запишіть аббревіатури повнозначними словами за допомогою "Словника скорочень в українській мові" (К., 1998) ПКБ, ОНДІС, СКА, ДЕК, ФІФА, санепідстанція, РТС, НАП, НДІПІ, ОМ, ДВРЗ, ПРЗ, ПТІ, САДУ, СВЕМА, АСУ, МІБІ, дорсанупр, КЮФ, Мінфін, міськелектротранспорт, МІС.

Завдання 7. Утворіть складноскорочені слова від повнозначних слів, дотримуючись моделі творення аббревіатур.

Професійно-технічне училище, Національна спілка журналістів України, Національний банк України, санітарно-епідеміологічне відділення, перфораційна обчислювальна машина, міський електричний транспорт, Міністерство транспорту України, норми будівельного проектування, окружний комітет, спортивно-технічний клуб, рекламно-інформаційне агенство, управління побутового обслуговування населення, навчально-виробниче підприємство, начальник господарського управління, автоматизована інформаційна система, Інститут науково-технічної інформації, Іноземна юридична колегія, універсальний магазин.

Завдання 8. Виберіть із сучасної преси десять аббревіатур різного способу творення і десять з цифровими ті буквеними позначеннями.

Практичне заняття № 7

Тема. Еквівалентність перекладу.

1. Перекладацькі трансформації (ступінь і допустимість).
2. Відтворення логіко-синтаксичного зв'язку між реченнями в межах абзацу і між абзацами в межах тексту.

Завдання 1. Пригадайте і запишіть відомі вам прийоми перекладу. Наведіть приклади застосування перекладацьких трансформацій.

Завдання 2. Прочитайте текст. Зверніть увагу на мовні конструкції, що потребують трансформації при перекладі.

Глобализация как высшая стадия интернационализации мировой экономики

Экономическая интеграция вполне вписывается в процесс глобализации, составляя его ядро, а сама глобализация представляет собой более высокую стадию интернационализации, ее дальнейшее развитие, когда долго накапливающиеся количественные изменения привели к качественному скачку. Мир становится единым рынком для большинства ТНК и к тому же большинство регионов открыто для их деятельности.

Глобализация стала важнейшей реальной характеристикой современной мировой системы, одной из наиболее влиятельных сил, определяющих ход развития нашей планеты. Согласно преобладающей точке зрения на глобализацию, ни одно действие, ни один процесс в обществе (экономический, политический, юридический, социальный и т. д.) нельзя рассматривать ограниченно только как таковое (таковой). Глобализация международных отношений – это усиление взаимозависимости и взаимовлияния различных сфер общественной жизни и деятельности в области международных отношений. Она затрагивает практически все сферы общественной жизни, включая экономику, политику, идеологию, социальную сферу, культуру, экологию, безопасность, образ жизни, а также сами условия существования человечества. Исходя же из цели исследования, представленного в статье, рассмотрим понятие глобализации применительно только к мировой экономике.

Процессы глобального развития, в рамках которых структуры национального производства и финансов становятся взаимозависимыми, ускоряются в результате увеличения числа заключенных и реализованных внешних сделок. Глобализация, охватившая все регионы и секторы мирового хозяйства, принципиально изменяет соотношение между внешними и внутренними факторами развития национальных хозяйств в пользу первых. Ни одна национальная экономика независимо от размеров стран (крупные, средние, малые) и уровня развития (развитые, растущие или переходные) не может больше быть самодостаточной, исходя из имеющихся факторов производства, технологий

и потребности в капитале. Ни одно государство не в состоянии рационально формировать и реализовывать экономическую стратегию развития, не учитывая приоритеты и нормы поведения основных участников мирохозяйственной деятельности.

Хотя понятие "глобализация" является в последнее время наиболее часто встречающимся в экономической литературе, до полной ясности этого термина как в концептуальном плане, так и в практическом, еще очень далеко. Глобализационные процессы оцениваются неоднозначно. Приведем лишь две точки зрения.

Профессор социологии Калифорнийского университета (США) М.Кастельс определил глобализацию как "новую капиталистическую экономику", перечислив в качестве основных ее характеристик следующие: информация, знания и информационные технологии являются главными источниками роста производительности и конкурентоспособности; эта новая экономика организуется преимущественно через сетевую структуру менеджмента, производства и распределения, а не отдельных фирм, как раньше; и она является глобальной¹.

Глобализацию ряд специалистов представляет как достаточно узкое понятие: процесс сближения потребительских предпочтений и универсализация ассортимента предлагаемой продукции по всему миру, в ходе которого всемирные продукты вытесняют местные.

С нашей точки зрения, глобализацию мировой экономики можно охарактеризовать как усиление взаимозависимости и взаимовлияния различных сфер и процессов мировой экономики, выражающееся в постепенном превращении мирового хозяйства в единый рынок товаров, услуг, капитала, рабочей силы и знаний.

Процесс глобализации охватывает разные сферы мировой экономики, а именно:

- внешнюю, международную, мировую торговлю товарами, услугами, технологиями, объектами интеллектуальной собственности;
- международное движение факторов производства (рабочей силы, капитала, информации);
- международные финансово-кредитные и валютные операции (безвозмездное финансирование и помощь, кредиты и займы субъектов

международных экономических отношений, операции с ценными бумагами, специальные финансовые механизмы и инструменты, операции с валютой);

- производственное, научно-техническое, технологическое, инженеринговое и информационное сотрудничество.

Завдання 3. Перекладіть текст українською мовою.

Практичне заняття № 8

Тема. Нормативні аспекти перекладу.

1. Технічні прийоми перекладу.
2. Редагування тексту перекладу.

Завдання 1. Відредагуйте словосполучення.

Дякую вас, на протязі місяця, по ініціативі працівників, звільнити по власному бажанню, поступати до університета, по сужбовим справам, підпис завірено, певну долю витрат приймає на себе власник, висока ступінь відповідальності, діюче законодавство, заключити договір, по наказу ректора, звідси витікають наступні висновки, потрібні добавочні капітальні вкладення, звільнити по власному бажанню, акт складений невірною, міжнародне положення, необхідно прийняти участь, квартира з усіма удобствами, підраховувати баланс, працювати по сумісництву.

Калькований термін	Російський термін	Український термін
Будова діяльності	Строение деятельности	Структура діяльності
Об'єм інформації	Объем информации	Обсяг інформації
Оточуюче середовище	Окружающая среда	Оточення
Цепні трансформації	Цепные трансформации	Ланцюгові трансформації

Інші кальки: *у рамках дослідження – у межах дослідження, у даному тексті – у цьому тексті, різниця між інформацією і знаннями – відмінність між інформацією і знаннями, має місце – наявний, потрібні дані – необхідні відомості, отримані знання – здобуті знання, своєчасно зробити необхідні дії – вчасно виконати необхідні дії, співвіднести поняття – зіставити поняття, оцінка систематизації – оцінювання систематизації, данні поступають – відомості надходять, знання знаходяться в розумі – містяться в розумі*

Завдання 2. Відредагуйте словосполучення й запишіть правильно. Чотири словосполучення введіть у речення.

Прийняти до уваги, не дивлячись на труднощі, працював по сумісництву бухгалтером, приймають по понеділках, прикласти всі зусилля, здавати іспити, продовжити контракт, дотримувати правил, договірні обов'язки, підводити підсумки, мати за мету, рахувати за необхідне, відноситися з повагою, згідно домовленості, прислати повідомлення, сумісні зусилля, минулорічні показники.

Завдання 3. Запишіть відредаговані словосполучення. Підкресліть випадки плеоназму.

Абсолютно нові форми господарювання, нові інновації, прийняти участь у розробленні проекту, ми не скриваємо того, що; ми приймемо всі міри, текучість кадрів, трудові відношення, численність працівників, споживацькі тенденції, висока ступінь ризику, робити послуги, уважне відношення до людей, ці товари користуються спросом, діяльність направлена на розвиток, задати питання лекторові, звільнити з роботи на основі наданої заяви, перспектива на майбутнє, крупні грошові поступлення, учбова частина, випускаюча кафедра, звітувати за визначений період часу; договір між фірмою, з однієї сторони, і клієнтом, з другої сторони.

Завдання 4. Перекладіть текст українською мовою, використовуючи відомі вам технічні прийоми перекладу.

Процедура купли-продажу включает три возможных способа приватизации: коммерческий и некоммерческий (конкурсы, аукцион).

При продаже на аукционе приобретаются физическими или юридическими лицами в частную собственность на открытых торгах объекты в случаях, когда от покупателей не требуется выполнения каких-либо условий по отношению к объекту приватизации. При этом право собственности передается покупателю, предложившему в ходе торгов наибольшую цену.

Результатом продажи по конкурсу (коммерческому и некоммерческому) является приобретение физическими или юридическими лицами в частную собственность объектов приватизации в случае, когда от покупателя требуется выполнение каких-либо условий по отноше-

нию к объекту (сохранение профиля предприятия, числа рабочих мест, финансирование объектов социальной сферы, необходимые размеры инвестиций).

Коммерческий конкурс проводится в виде открытых аукционных торгов или в виде закрытого тендера. При этом на коммерческом конкурсе право приобретения принадлежит покупателю, предложившему максимальную цену.

Инвестиционный конкурс отличается тем, что от покупателя требуется осуществление инвестиционных программ. При этом право собственности передается покупателю, предложившему максимальный объем инвестиций.

По-видимому, только с улучшением общего экономического положения в стране могут быть успешно решены сложные проблемы повышения эффективности работы приватизированных предприятий.

Типы организации хозяйственных систем. Истории известны два основных типа производства: натуральное и товарное. Они являются прямо противоположными друг другу и различаются: а) по замкнутости или открытости хозяйства; б) по развитости или неразвитости общественного разделения труда; в) по формам общественного продукта; г) по видам экономических связей между производителями и потребителями благ и услуг.

Натуральное производство – *такой тип организации хозяйства, при котором люди создают продукты для удовлетворения собственных потребностей.*

Товарное производство – *тип организации хозяйства, при котором полезные продукты создаются для продажи на рынке.*

Завдання 5. Відредагуйте перекладений українською мовою текст, звертаючи увагу на особливості вживання пасивних конструкцій у російській та українській мовах.

Рекомендована література

Верещагин Е. М. Язык и культура. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. Методическое руководство / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Русский язык, 1999. – 248 с.

Данкіна Л.С. Сучасна українська літературна мова (науковий стиль) : навч. посібн. / Л. С. Данкіна. – Х. : ХНЕУ, 2002. – 196 с.

Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / за ред. Р. Дяківа. – К. : Кобза, 2000. – 1012 с.

Караванський С. Практичний словник синонімів української мови / С. Караванський. – Львів : БаК, 2006. – 562 с.

Комиссаров В. Н. Теория перевода (Лингвистические аспекты) : учебник для ин-тов и фак. иностр. яз. / В. Н. Комиссаров. – М. : Высшая школа, 1990. – 254 с.

Методичні рекомендації до роботи з економічними текстами та завдання для студентів I – II курсів усіх спеціальностей денної форми навчання / укл. Л. С. Данкіна. – Х. : РВВ ХДЕУ, 1997. – 108 с.

Новий російсько-український словник-довідник: близько 100 тис. слів / укл. С. Я. Єрмоленко, В. І. Єрмоленко та ін. – 2-ге вид. – К. : Либідь, 1996. – 456 с.

Російсько-український та українсько-російський словник фінансової термінології / за ред. М. В. Афанасьєва, Н. М. Вітренко, А. П. Яременко. – Х. : Прапор 1997. – 400 с.

Російсько-український словник сталих науково-технічних та економічних зворотів / укл. О. С. Черемська, Г. Г. Гайдамака ; за заг. ред. В. С. Пономаренка. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2007. – 152 с.

Черемська О. С. Лексична та граматична інтерференції в сучасній українській літературній мові (На матеріали преси Харківщини 50 – 80-х років ХХ століття) : монографія / О. С. Черемська. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2006. – 184 с.

Черемська О. С. Теорія і практика перекладу економічного тексту : конспект лекцій / О. С. Черемська, Г. Г. Гайдамака. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2008. – 100 с.

Черемська О. С. Українська мова (за професійним спрямуванням) : навч. посібн. / О. С. Черемська, Г. Г. Гайдамака, В. Ф. Жовтобрюх. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. – 224 с.

Додатки

Додаток А

1. Апостроф

Апострофом позначається роздільність вимови **я, ю, є, ї** та попереднього твердого приголосного.

Апостроф ставиться після букв, що позначають тверді приголосні перед **я [йа], ю [йу], є [йе], ї [йі]** у таких випадках:

1. Після губних приголосних [**б, п, в, м, ф**]: *б'ю, м'який, кров'ю, В'єтнам, п'єса, мереш'янський*.

Запам'ятайте! Апостроф не пишеться, коли перед губним звуком є приголосний (крім **р**), який належить до кореня: *дзвякнути, мавпячий, свято, тьмянний, цвях, духмянний, Святослав* (але: *верб'я, торф'яний, черв'як*).

Коли такий приголосний належить до префікса, то апостроф пишеться, як і в тих же словах без префікса: *зв'язок, зв'ялити, підв'язати, розм'якшити*.

2. Після **р**: *бур'ян, міжгір'я, пір'я, матір'ю, на подвір'ї*.

3. Після префіксів, що закінчуються на приголосний: *з'їхати, з'явитися, пред'явник, від'їзд, з'єднати, без'язикий*.

Запам'ятайте! Після префіксів із кінцевим приголосним перед наступними **і, е, а, о** апостроф не пишеться: *безіменний, зекономити, загітувати, зодягати, зуміти, зубожіти*.

4. Після першої частини складних слів: *Мін'юст, пан'європейський, двох'ярусний, пів'яблука, пів'юрби, пів'ящика*.

5. У слові *Лук'ян* та похідних від нього: *Лук'яненко, Лук'янчук, Лук'янець, Лук'янов*.

6. В іншомовних словах апостроф вживається в основному так само, як і в українських словах: *об'єкт, прем'єра, кур'єр*. Як виняток після зубних апостроф ставиться в таких словах: *ад'ютант, ін'єкція, кон'юнктура, кон'юнктивіт*.

2. Чергування голосних

У сучасній українській мові відбуваються зміни звуків в одних і тих же частинах слів: у коренях (*року – рік, сидати – садити*); у суфіксах: (*дубок – дубка – дубочка*); у префіксах: (*одвідати – відвідати*); у закінченні: (*на широкому – на широкім*).

За твердженням учених, чергування звуків виникло давно, деякі з них властиві лише українській мові (чергування [о], [е] з [і]), а деякі – й іншим слов'янським мовам. Чергуються голосні і приголосні.

До чергувань голосних належать:

Чергування о, е з і

Це чергування відбувається при зміні форми слова (*коза – кіз, речі – річ*), а також при словотворенні (*школа – шкільний, нога – підніжжя, зілля – зелений*).

Запам'ятайте! о, е пишемо у відкритих складах, і – у закритих: *ка-ме-ня (ка-мінь), но-чі (ніч, ніч-чю), о-со-ба (о-сіб), Ка-не-ва (Ка-нів)*.

о, е не переходять в і у закритому складі:

- а) коли вони випадні або вставні (*вітер – вітри, лапок – лапки*);
- б) у буквосполученнях **-оро-, -оло-, -ере-, -еле-** (*морок, холод, терен, велет, але: поріг, оберіг, сморід – винятки*);
- в) у родовому відмінку множини переважно іменників жіночого роду (*будов, вод, істот, проб, лелек, меж, потреб, але: осіб, підків*);
- г) у звукосполученнях **-ор-, -ер-, -ов-** (*морква, жертва, шовковий*);
- д) у ряді префіксальних безсуфіксних іменників типу: *затон, затор, потоп*.

Чергування о з а

Це чергування відбувається в коренях дієслів: *гонити – ганяти, котити – качати, допомога – допомагати, схопити – хапати*. Але багато дієслів має кореневий **о**, що не чергується з **а**: *вимовити – вимовляти, просити – прощати* та ін.

Чергування е (випадного) з и

Випадний **е** чергується з **и** перед **л**; **р**: *беру – брати – вибирати, вистелю – вислати – вистилати, завмер – замри – завмирати, запер – запри – запирати*.

Чергування е з о після ж, ч, ш, щ, дж, й

Після **ж**, **ч**, **ш**, **щ**, **дж**, **й**:

- 1) пишемо **е** перед м'яким приголосним, а також перед складами з **е** та **и** (яке походить від давньоруського **и**): *женити (рос. *женить*), четвертий, пшениця, джерело, окраєць*;

2) пишемо **о** перед буквами на позначення твердих приголосних і складами з **а, о, у** та **и**, що походять від давньоруського **ы**, яке без змін збереглося в російській мові: *жонатий, бджола, знайомий, пшоно*.

Запам'ятайте! Пишемо о замість е:

1) у суфіксі -ост(і) іменників жіночого роду III відміни (*більшості, немичності*);

2) у давальному і місцевому відмінках однини деяких іменників (*щоці, на щоці*);

3) у закінченнях родового й орудного відмінків жіночого роду прикметників, а також займенників і числівників прикметникового типу (*пекучої, пекучою; нашої, нашою; першої, першою*);

4) у похідних утвореннях типу *чорніти, чорнило* від *чорний*.

Пишемо е замість о:

1) у корені дієслів у формах 1-ої особи однини, 3-ої особи множини, в інфінітиві, у закінченні 1-ої особи множини деяких дієслів I дієвідміни (*шепчу, шепчуть, шептати, шепчемо*);

2) у пасивних дієприкметниках із суфіксом **-ен(ий)** і прикметниках із наголосним суфіксальним **е** (*зосереджений, грушевий, але: грошовий*) та ін.

Чергування прийменників і префіксів у – в

Усім відомо, що українська мова – одна з наймилозвучніших мов світу. Щоб уникнути збігу кількох приголосних, важких для вимови, в українській мові використовують як прийменники **у, в**, так і префікси **у-, в-** у словах (це чергування залежить від позиції **у, в** у реченні та від темпу мовлення).

У пишемо у словах:

1) між приголосними: *немов у храм, у степах, до них у гостину, десь у хлібах*;

2) на початку речення перед приголосними: *У садку було тихо, як у хаті. Увійшли до хати*;

3) незалежно від закінчення попереднього слова перед наступними **в, Ф**, а також перед сполученнями літер **льв, св, тв, хв** і под.: *Нарада відбувалася у Львівському університеті; Є багато спільного у творчості цих письменників*;

4) після паузи, що на письмі позначається комою, крапкою з комою, двокрапкою, тире, дужкою й крапками, перед приголосним: *Це було, мені здається, у минулому році*;

Пишемо **в**:

1) між голосними: Світлана вчиться **в** аспірантурі;

2) на початку речення перед голосними: **В** Умані пройшли сильні дощі;

3) після голосного перед більшістю приголосних (крім **в, ф, льв, св, тв, хв.**): Я знову їхав по **В**країні.

Запам'ятайте! Чергування **у – в** не відбувається:

1) у словах, що вживаються тільки з **в** або з **у**: *вдача, вправа, вступ* (є слова *удача, управа, уступ*, але вони мають інші значення), *взаємини, влада, вплив, ударник, указ, узбережжя* та ін.;

2) у власних іменах та словах іншомовного походження: *Вдовенко, Врубель, Угорщина, Удовенко, увертюра, утопія* та ін.

Чергування **і – ї**

І з ї чергуються в тих же випадках, що **і у з в**.

І пишемо:

1) між літерами, що позначають приголосні: *північ і схід, торговельний і культурний центр*;

2) на початку речення перед приголосними: *І ось настав той час*;

3) після паузи перед літерою на позначення приголосного звука: *Дай мені руку – і далі політ*.

Ї пишемо:

1) між літерами, що позначають голосні звуки: *зима ї осінь; історія ї алгебра*;

2) після голосного перед приголосним: *ти ї твоя мрія*.

Чергування **і з ї** не відбувається:

1) при зіставленні понять: *батьки і діти; сміх і сльози*;

2) перед складами, які починаються на **й, я, ю, є, ї**: *запросили і її, і його; економіка і політика*.

3. Чергування приголосних

В українській мові при змінюванні (*книга – книзі*) або творенні слів (*книжковий*) відбувається чергування приголосних. Найпоширенішими є такі:

г – з – ж

смуга – смузі – смужка;

к – ц – ч

щука – щуці – щучка;

х – с – ш

муха – мусі – мушка;

Г – З	<i>крига – кризі;</i>
К – Ц	<i>наука – науці;</i>
Х – С	<i>сваха – свасі.</i>
У дієслівних основах чергуються:	
Д – ДЖ	<i>сидіти – сиджу;</i>
Т – Ч	<i>летіти – лечу;</i>
С – Ш	<i>писати – пишу;</i>
ЗД – ЖДЖ	<i>їздити – їжджу;</i>
СТ – Щ	<i>мостити – мощу;</i>
Б – БЛ	<i>робити – роблю;</i>
П – ПЛ	<i>топити – топлю;</i>
В – ВЛ	<i>ловити – ловлю;</i>
Ф – ФЛ	<i>графити – графлю;</i>
М – МЛ	<i>єриміти – єримлю.</i>

Чергування приголосних при словотворенні

При творенні нових слів за допомогою суфіксів **-ськ(ий)**, **-ств(о)** приголосні на стику твірної основи і суфікса можуть зазнавати різних змін:

Г, З, Ж + ськ(ий), ств(о) → -зьк(ий), -зтв(о)	<i>Рига – ризький, Кавказ – кавказький, Париж – паризький, убогий – убозтво;</i>
К, Ц, Ч + ськ(ий), ств(о) → -цьк(ий), -цтв(о)	<i>кріпак – кріпацький, кріпацтво; ткач – ткацький – ткацтво; Гадяч – гадяцький; козак – козацтво;</i>
Х, С, Ш + ськ(ий), ств(о) → ськ(ий), ств(о)	<i>чех – чеський, товариш – товариський – товариство, Сиваш – сиваський;</i>
Г, Ж, З + ш(ий) → жч	<i>дорогий – дорожчий – дорожче, важкий – важчий – важче, вузький – вужчий – вужче;</i>
-ськ(ий), -ск- + ин(а) → щ	<i>Миколаївський – Миколаївщина, віск – вощина;</i>
-цьк- + ин(а) → чч	<i>Донецький – Донеччина;</i>
-ськ- + енк(о), -ук → щ	<i>Тодоська – Тодоценко, Тодошук;</i>
-шк- + енк(о), -ук → щ	<i>Терешко – Терещенко, Терещук;</i>
-зьк- + енк(о), -ук → жч	<i>Кузько – Кужченко</i>

4. Сполучення літер йо, ьо

ЙО пишемо:

- 1) на початку слова: *його, йодистий, Йосип*;
- 2) після букв, що позначають голосні: *войовничий, бойовий*;
- 3) після букв, що передають тверді і м'які приголосні, на позначення звукосполучення [йо]: *серйозно, павільйон, Муравйов*.

ЬО пишемо після приголосного для позначення м'якості приголосного перед **о**: *бадьорий, всього, сьогодні, Ковальов*.

5. Подвоєння та подовження приголосних

Подвоєння приголосних відбувається при збігу однакових приголосних:

• префікса й кореня:	<i>віддати, ззаду, роззброїти</i>
• кореня або основи на -н-(нь) і суфіксів -н(ий) [-н(і)й], ник, -ниц(я)	<i>безвинний, сонний, стінний, осінній, письменник;</i>
• кінця першої і початку другої частини складноскорочених слів	<i>юннат, військкомат, страйкком;</i>
• основи дієслова минулого часу на с і частки -ся :	<i>розрісся, піднісся, трясся;</i>
• у прикметниках на -енн(ий), -анн(ий) [-янн(ий)]	<i>здійсненний, нездійсненний, незрівняний, невблаганний, старанний;</i>
• у словах:	<i>бовван, Ганна, пляний, овва, ссавці, ссати і в похідних від них: бовваніти, Ганнин тощо;</i>
• в іменниках, утворених від прикметників на -цьк(ий) подвоюється ч :	<i>Донеччина, Вінниччина, козаччина, Німеччина, Туреччина</i>

Подовження приголосних перед **я, ю, є, ї**.

Приголосні **д, т, з, с, л, н, ж, ш, ч** подовжуються (на письмі позначаються двома літерами), коли вони стоять між двома голосними:

1) в іменниках середнього роду: *життя, колосся, затишшя, узбіччя*; крім назв молодих істот: *теля, гуся, щеня*;

2) в Ор. відмінку однини іменників III відміни: *тінь - тінню, сіль - сіллю, подорож - подорожжю*;

3) у дієслові *лити* та його формах: *ллю, ллеш, ллють, ллемо*;

4) у словах: *Ілля, суддя, стаття* (але *статей*), *рілля, зрання, спросоння, навмання, попідтинню, попідвіконню*.

6. Спрощення в групах приголосних

При творенні слова чи його зміні виникає важкий для вимови збіг кількох приголосних звуків. Уникнути цього допомагає спрощення в групах приголосних – випадання одного зі звуків. В українській мові спрощення найчастіше передається на письмі.

Спрощення відбувається у таких групах приголосних:

ждн – жн	<i>тиждень – тижневий, тижня;</i>
здн – зн	<i>виїзд – виїзний;</i>
стн – сн	<i>честь – чесний;</i>
стл – сл	<i>щастя – щасливий;</i>
лнц – лн	(давньор. <i>сълньце</i>) – <i>сонце</i> ;
рдц – рц	(давньор. <i>сърдьце</i>) – <i>серце</i> ;
сткл – скл	(давньор. <i>стъкло</i>) – <i>скло</i> .

Запам'ятайте! Спрощення **не відбувається**:

1) у словах *шістнадцять, хвастнути* (*хвастливий*), *пестливий, зап'ястний, хворостняк, кістлявий, випускний, пропускний, рискнути, тоскно, скніти*;

2) у прикметниках, утворених від іншомовних іменників на **-ст** за допомогою суфікса **-н-**: *баластний* (*баласт*), *контрастний* (*контраст*), *форпостний* (*форпост*) та ін.;

3) у словах типу *студентський, туристський*, (у вимові **т** випадає, а на письмі зберігається).

7. Написання префіксів

В українській мові є префікси **з-** (**із-**, **зі-**), **с-**. Префікс **з-** перед глухими **к, п, т, ф, х** переходить у **с**: *спалити, стиха, сфотографувати, схуднути*. Перед усіма іншими приголосними пишеться **з-** (іноді **зі-**): *збити, зняти, зробити, зчепити, зігнорувати*.

Іноколи префікс **зі-** чергується з префіксом **зо-**: *зігрівати й зогрівати, зітліти й зотліти*.

Існують і префікси **без-**, **від-** (**од-**), **між-**, **над-**, **об-**, **під-**, **перед-**, **понад-**, **пред-**, **роз-**, **через-**, у яких кінцевий дзвінкий приголосний перед глухими не змінюється: *безконечний, відхилити, міжпланетний*,

надсипати, обсаджувати, підсунути, передплатити, понадплановий, представник, розхитати, черезплічник. Для милозвучності та полегшення вимови між префіксами **роз-** і **з-** та коренями, що починаються кількома приголосними, може з'явитися голосний звук [i]. Тоді вживаються префікси **розі-**, **зі-**: *розігріти, розікрати, розігнати, зігнути, зіпсувати, зіставити, зіщулитися.*

Автори "Українського правопису" радять розрізняти префікси **при-**, **пре-**, **прі-**.

Префікс **при-** вживається найчастіше у дієсловах, що вказують на наближення, приєднання, частковість дії, результат дії, а також у похідних словах: *прийти, присунути, прибудувати (прибудова), пригаслий, прикрити (прикриття), прилетіти (приліт).* Префікс **при-** слід писати і в іменниках та прикметниках, що утворилися шляхом поєднання іменників з прийменниками: *прикордонник, приярок, прибережний, прийдешній.*

Префікс **пре-** вживається найчастіше в якісних прикметниках і прислівниках і вказує на найвищий ступінь ознаки: *предобрий, прегазний, премудрий, превеликий,* а також у словах старослов'янського походження: *престол, преосвященство, преподобний.*

Префікс **прі-** слід писати лише у словах: *прізвисько, прізвище, прірва.*

8. Правопис слів іншомовного походження

Подвоєні й неподвоєні приголосні

У загальних назвах іншомовного походження приголосні звичайно не подвоюються: *бароко, беладона, бравісимо, грип, група, інтермецо, колектив, комісія, ват (Watt), фін.*

Подвоєння зберігається у таких випадках:

1) у загальних назвах: *аннали, брутто, ванна, мадонна, нетто, панна, тонна, вілла, мірра* тощо;

2) при збігу однакових приголосних префікса й кореня: *імміграція, інновація, ірраціональний, ірреальний, сюрреалізм;*

3) у географічних назвах, особових та інших власних назвах: *Андорра, Голландія, Марокко, Ніцца, Яффа; Мюллер, Руссо, Шиллер,* а також в похідних словах: *андоррський (Андорра), марокканець (Марокко).*

Апостроф

Апостроф у словах іншомовного походження пишеться лише перед буквами **я, ю, є, ї**:

1) після **б, п, в, м, ф, к, ж, р**: *б'єф, комп'ютер, інтерв'ю, прем'єра, Рів'єра, Барб'є, Монтеск'є*;

2) після кінцевого приголосного префікса: *ад'ютант, ін'єкція, кон'юнктура*.

Апостроф не пишеться:

1) перед **йо**: *курйоз, серйозний*;

2) перед **я, ю**, які позначають пом'якшення попереднього приголосного: *бюджет, бюро, кювет, рюкзак; Гюго, Мюллер*.

М'який знак

Знак м'якшення (**ь**) у словах іншомовного походження пишеться після приголосних **д, т, з, с, л, н**:

1) перед **я, ю, є, ї, йо**: *адью, конферансьє, монпансьє, ательє, мільярд, бульйон; Кордильєри, Севілья; Готьє, Лавуазьє, Мольєр, Ньютон*;

2) відповідно до вимови після **л** перед приголосними: *фільм, Нельсон, але : залл, катафалк*.

М'який знак не пишеться перед **я, ю**, коли вони позначають сполучення пом'якшеного приголосного з **а, у**: *дюна, ілюзія, нюанс, тюбик, Аляска, Дюма, Цюрих*.

И, і в словах іншомовного походження

І пишеться:

1) на початку слова: *ідея, інструкція, Іліада*;

2) після приголосного перед голосним, **є** та **й**: *артеріальний, геніальний, діалектика, матеріал, аудієнція, клієнт, Віардо*.

И пишеться:

1) у загальних назвах після приголосних **д, т, з, с, ц, ж (дж), ч, ш, р** перед наступним приголосним: *диплом, директор, стимул, тип, позиція, цистерна, ширма, бригада, риф*;

2) у географічних назвах з кінцевими **-ида, -ика**: *Антарктида, Флорида, Америка, Балтика, Мексика*;

3) у географічних назвах із звукосполученням **-ри-** перед приголосним (крім *й*): *Великобританія, Крит, Мадрид, Париж, Рига, Рим*, але *Австралія, Ріо-де-Жанейро*;

4) у географічних назвах після приголосних **дж, ж, ч, ш, щ, ц** перед приголосним: *Алжир, Вашингтон, Вірджинія, Лейпциг, Сан-Франциско, Чилі*;

5) у ряді географічних назв після приголосних **д, т** та в деяких випадках згідно з традиційною вимовою: *Аргентина, Бразилія, Ватикан, Кордильєри, Сирія, Сицилія, Тибет* та в похідних: *аргентинець* тощо;

6) у словах, запозичених із французької мови, після шиплячих **ж, ш** пишеться відповідно до французького **и** українське **у**, а не **ю**: *брошура, парашут, журі*, а також у словах *парфуми, парфумерія*.

9. Правопис **е,є**

При написанні російських та інших слов'янських власних назв і похідних від них слів українською мовою слід урахувати такі правила:

- російська літера **е**, що стоїть після літер, які позначають приголосні, відповідає українській літері **е**: *Лермонтов, Александров, Бещев, Воронеж, Веслав, Зеленогорськ*;

- російська літера **е** передається українською **є** у таких випадках: на початку слова (*Єршов, Єгоров, Євтушенко*) у середині слова, коли перед нею стоїть літера, що позначає голосний (*Достоевський, Чапаєвськ*), та після літер, що позначають приголосні, коли відчувається роздільна вимова (*Аркадьєв, Аляб'єв, Григор'євськ*). Також літера **є** пишеться у суфіксах **-єв, -єєв**, якщо перед нею стоїть літера, яка позначає приголосний, крім шиплячого, **р,ц**: *Матвєєв, Корєєв, Алексєєв, Гордєєв*, але: *Плєщєєв, Бєстужєв, Писарєв, Андрєєв, Румянцєв*. Літера **є** пишеться також у коренях слів, якщо в спорідненому українському слові, в усіх формах виступає **і** (яке походить із давнього): *Бєлов, Бєлінський* (пор.: *білий, білого*), *Рєпін* (*ріпа, ріпою*), але: *Лебєдєв* (пор.: *лебідь, лебедя*), *Каменєв* (*камінь, каменя*).

Правопис и, і, ї.

Російську літеру **и** (укр. **і**) передаємо через **і** в українській мові на початку слова та в середині після літер, що позначають приголосні, крім шиплячих та **ц**:

Ісаєв, Ігнатов, Багіров, Гагарін, Мічурін, Пушкін.

На місці російської літери и (і) пишеться українська и:

а) після шиплячих **і** **ц** перед приголосним: *Роцин, Гаршин, Жилін, Чичиков, Дорожнин, Циганков.*

б) У суфіксах: **-ик, -иц, -ич, -ищ** та в префіксі **при-**:

Новиков, Голицин, Григорович, Ягич, Радищев, Пришвін.

в) У словах, семантично та етимологічно спільних для української і російської мов: *Борисов, Тихомиров, Данилов, Глинка, Мирний, Владивосток, Виноградово, але: Нікітін, Ніколаєв, Філіппов*, тощо – основа імен, відмінних від українських.

Російська літера **и** передається через **ї** після букв, що позначають голосні (*Воїнов, Троїцьк*) та після приголосних при роздільній вимові (*Захар'їн, Мар'їно, Ільїна*).

На місці російської літери **ы** в українській мові завжди пишеться **и**: *Черних, Іртиш, Колима, Мартинов, Сиктивкар, Рібаков.*

В інших випадках написання російських та інших слов'янських назв відповідає переважно правилам української орфографії і передається близько до вимови: *Водоп'янов, Ареф'єв, Соловійов, Головльов, Вятка, Вязьма, В'яземський, Севастьянов, Серьогін, Свьонтек* тощо.

10. Аббревіатури

Аббревіатури (від італійського *abbreviatura* – скорочення) – це складноскорочені слова, які утворюються з окремих частин або букв повнозначних слів.

Є аббревіатури *ініціальні*, що розподіляються на *буквені* (МП – мале підприємство, ВКВ – вільно конвертована валюта, СПУ – спілка письменників України, СВУ – Спілка визволення України, АТС – автоматична телефонна станція, МВС – Міністерство внутрішніх справ) та *звукові* (ООН – Організація Об'єднаних націй, ПЕОМ – персональна електронна обчислювальна машина, АСОУ – автоматизована система організаційного управління, ЛАК – Ліга арабських країн, ЛАЗ – Львівський

автобусний завод). До ініціальних приєднуються ініціально-цифрові аббревіатури, які позначають здебільшого сировину, обладнання, машини, установки, пристрої і виступають засобом економії в мові: КАЗ-150, ВАЗ-2101, ЕО-2628 (екскаватор), АН – 24, А – 20, Т-40 (танки), М – 105, АШ – 62 (мотори), БФ – 2 (клей), АОТ – 52 – 6 (електродвигун). Іноді цифри додаються до літери без тире (Е16 – бабіт, П2, П7 – плоскісні транзистори; АК 2802 (автоколону); КР 100 – кранові рейки; ШХ 15 (сталь)), цифрова частина може змінюватися буквеною (телевізор 2ІТІ, 26ТІ; ЗАЗ 968М; ГАЗ – М).

Буває ще *складовий* тип аббревіатур, перша частина яких може бути короткою чи довгою залежно від звучання і значення (райвиконком, техінформ, виконроб, військомат). Сюди відносяться і такі слова, як ріція, мопед та частково скорочені аббревіатури, утворені від частини першого слова і цілого другого (нацбанк, завкафедрою, зам декана, завклубом, страхагент, інформбюро, авіакомпанія, електроінструмент, телебачення, радіомовлення, держустанова). Від них іноді у вжитку залишаються всічені слова : зав, зам, пом, спец.

Зрідка в одному слові поєднуються кілька типів. Такий спосіб – мішаний: УВЧ – терапія, облвно, УкрНДІ-Мет, УкрНДІшвейпром. До усічених слів відносять буквені позначення літаків АН-24, ТУ-154, ЯК-15.

11. Друга відміна іменників

Під час перекладу найбільше труднощів виникає, коли в тексті є іменники другої відміни в родовому відмінку однини.

До другої відміни належать:

- іменники чоловічого роду з нульовим закінченням (*двір, Іван, корінь, Савчук, рів*) та із закінченням **-о** в називному відмінку однини (*Дмитро, дядько, Петренко* (чоловіче прізвище));

- іменники середнього роду з закінченнями: **-о, -е** (*молоко, право, вознище, поле*), **-я** (виняток становлять іменники, у яких при відмінюванні з'являються суфікси **-ат-, -ят-, -ен-**, вони належать до IV відміни): *коріння, зілля, питання, прізвище, явище*.

Іменники другої відміни чоловічого роду у Р. в. однини можуть мати закінчення **-а, -у**, або ж і **-а, і -у**. Тому потрібно запам'ятати такі правила:

• **закінчення -а (-я) мають такі групи іменників:**

а) назви осіб та істот: *абітурієнта, професора, студента;*

б) назви конкретних предметів, які піддаються лічбі: *документа, клена, кореня;*

в) власні назви населених пунктів: *Києва, Харкова, Луцька, Стокгольма;*

г) назви водних об'єктів із наголошеним закінченням: *Дніпра, Дінця, Інгаульця;*

ґ) назви довжини, площі, ваги, об'єму, часових проміжків: *сантиметра, кілограма, понеділка, місяця (але року, віку), листопада (місяця) і листопаду (пора опадання листя);*

д) іменники-терміни: *атома, квадрата, конуса, суфікса, трикутника;*

е) назви будівель та їхніх частин: *гаража, коридора (але паркана і паркану);*

• **закінчення –у (-ю) мають такі групи іменників:**

а) матеріали та речовини: *бензину, кисню (але вівса, хліба);*

б) явища природи: *вітру, граду, снігу;*

в) сукупність: *гурту (але: табуна), колективу, танцю;*

г) середовище або простір: *гаю, горизонту, небокраю;*

ґ) назви держав і території: *Донбасу, Криму, Китаю;*

д) назви установ, закладів і організацій: *університету, парламенту, коледжу, театру;*

е) почуття, психічний і фізичний стан: *болю, жалю, сміху;*

є) дії, процеси: *виходу, виступу, перельоту, переїзду;*

ж) абстрактні поняття: *миру, слуху, настрою, романтизму;*

• **деякі групи іменників мають паралельні закінчення -а (-я) або -у (-ю):** *до стола – до столу, двора – двору, стида – зі стида (ненаголошене закінчення -у); каменя (конкретного предмета) – каменю (матеріалу).*

12. Ступені порівняння якісних прикметників

Якісні прикметники можуть мати ступені порівняння – вищий і найвищий.

До прикметників **вищого** ступеня порівняння належать прикметники, які показують, що в одному предметі більше тієї самої якості, ніж в іншому. Є дві форми вищого ступеня порівняння: проста і складена.

Проста форма	Складена форма
Утворюється від звичайного прикметника + суфікс -ш (-іш) : <i>вузький – вужчий, глибокий – глибокий, довгий – довший, солодкий – солодший.</i>	Утворюється поєднанням слів більш або менш і прикметника: <i>більш вузький, менш глибокий, більш довгий, менш солодкий, більш досвідчений, менш вдалий</i>

<p>Деякі прикметники мають суплетивні форми вищого ступеня, тобто його утворення спричиняє зміну кореня слова: <i>великий – більший, гарний – кращий, поганий – гірший, добрий – ліпший.</i></p> <p>Форми вищого ступеня прикметників вживаються з родовим відмінком іменника, що є назвою об'єкта порівняння з прийменниками за, від: <i>дорожчий за хліб, вищий за сина</i>, а також зі знахідним відмінком з прийменником над: <i>дорожчий над усе</i>. Часто зустрічається і сполучник ніж: <i>допитливіший, ніж сестра</i></p>	
--	--

До прикметників найвищого ступеня належать прикметники, які виражають ознаку, що усвідомлюється з порівняння, але порівняння тут відбуваються не з одним предметом, а з сукупністю. Прикметники найвищого ступеня порівняння мають також дві форми: просту і складену.

Проста форма	Складена форма
<p>Утворюється від простої форми прикметника вищого ступеня за допомогою префікса най-, наприклад: <i>найкolorитніший, найчорніший, найхолодніший</i>. Частки-префікси що-, як- додають для посилення вираження ознаки: <i>якнайкращий, щонайбільший, якнайдорожчий</i></p>	<p>Утворюється сполученням слів <i>най-більш, найменш</i> і прикметника: <i>найбільш відомий, найменш підготовлений</i>. Складена форма найвищого ступеня порівняння вживається в сучасній мові значно рідше, ніж проста</p>

Не мають ступенів порівняння прикметники:

а) з суфіксами **-ав-**, **-яв-**: *русявий, чорнявий*;

б) з суфіксами **-уват-**, **-юват-**: *жовтуватий, синюватий*;

в) з суфіксами **-еньк-**, **-есеньк-**: *тоненький, малесенький*;

г) з префіксом **пре-**: *предобрий, преславний*;

г) прикметники, що називають ознаку, яка не може порівнюватися: *босий, кривий, хворий, булани*

13. Відмінювання числівників

Відмінювання кількісних числівників

1. Числівник *один, одна, одно (одне)* відмінюються так:

	Однина чол. рід	Однина жін. рід	Однина середн. рід	Множина
Н.	один	одна	одно (одне)	одні
Р.	одного	одної (однієї)	одного	одних

Продовження додатка А

Д. З. О. М.	<i>одному</i> <i>Н. або Р.</i> <i>одним</i> <i>(на) одному</i> <i>(-ім)</i>	<i>одній</i> <i>одну</i> <i>одною(однією)</i> <i>(на) одній</i>	<i>одному</i> <i>Н. або Р.</i> <i>одним</i> <i>(на) одному</i> <i>(-ім)</i>	<i>одним</i> <i>Н. або Р.</i> <i>одними</i> <i>(на) одних</i>
----------------------	---	--	---	--

2. Числівники *два, дві, обидва, обидві* відмінюються, як прикметники твердої групи.

3. Числівники *три, чотири* відмінюються за зразком:

Н. Р. Д. З. О. М.	<i>три</i> <i>трьох</i> <i>трьом</i> <i>Н. або Р.</i> <i>трьома</i> <i>(на) трьох</i>	<i>чотири</i> <i>чотирьох</i> <i>чотирьом</i> <i>Н. або Р.</i> <i>чотирма</i> <i>(на) чотирьох</i>
----------------------------------	--	---

4. Числівники від *п'яти* до *десяти* відмінюються так:

Н. Р. Д. З. О. М.	<i>п'ять</i> <i>п'яти, п'ятьох</i> <i>п'яти, п'ятьом</i> <i>п'ять, п'ятьох</i> <i>п'ятьма, п'ятьома</i> <i>(на) п'яти, п'ятьох</i>	<i>шість</i> <i>шести, шістьох</i> <i>шести, шістьом</i> <i>шість, шістьох</i> <i>шістьма, шістьома</i> <i>(на) шести, шістьох</i>
Н. Р. Д. З. О. М.	<i>сім</i> <i>семи, сімох</i> <i>семи, сімом</i> <i>сім, сімох</i> <i>сьома, сімома</i> <i>(на) семи, сімох</i>	<i>вісім</i> <i>восьми, вісьмох</i> <i>восьми, вісьмом</i> <i>вісім, вісьмох</i> <i>вісьма, вісьмома</i> <i>(на) восьми, вісьмох</i>

Як *п'ять* або *шість* відмінюються числівники від *дев'яти* до *двадцяти і тридцять*.

5. Складні числівники *п'ятдесят, шістдесят, сімдесят, вісімдесят* відмінюються за таким зразком:

Н. Р. Д. З. О. М.	<i>п'ятдесят</i> <i>п'ятдесяти, п'ятдесятьох</i> <i>п'ятдесяти, п'ятдесятьом</i> <i>п'ятдесят, п'ятдесятьох</i> <i>п'ятдесятма, п'ятдесятмома</i> <i>п'ятдесяти, п'ятдесятьох</i>
----------------------------------	--

6. Складні числівники *двісті, триста, чотириста, п'ятсот, шістсот, сімсот, вісімсот, дев'ятсот* відмінюються за такими зразками:

Н.	<i>двісті</i>	<i>шістсот</i>
Р.	<i>двохсот</i>	<i>шестисот</i>
Д.	<i>двомстам</i>	<i>шестистам</i>
З.	<i>двісті</i>	<i>шістсот, шестисот</i>
О.	<i>двомастами</i>	<i>шістьмастами, шістьомастами</i>
М.	<i>(на) двохстах</i>	<i>(на) шестистах</i>

7. У складених кількісних числівниках відмінюються всі складові частини: з *чотирьохсот вісімдесяти дев'яти тисяч шестисот п'ятдесяти дев'яти (гривень)*.

8. Числівники *сорок, дев'яносто, сто* в родовому, давальному, орудному й місцевому відмінках уживаються з закінченням **-а**: *сорока, дев'яноста, ста*.

9. Збірні числівники *двоє, обоє, троє* в непрямих відмінках мають форми від *два, оба* (давня форма), *три*: *двох, обом, трьох, трьом*.

10. Збірний числівник *обидва (обидві)* має в непрямих відмінках такі форми: *обох, обом, обома, на обох*.

11. Збірні числівники в непрямих відмінках мають форми відповідних кількісних числівників.

12. Числові назви *тисяча, мільйон, мільярд* відмінюються як іменники.

13. Неозначено-кількісні числівники *кільканадцять, кількадесят* відмінюються як числівник *п'ять*: *кільканадцяти й кільканадцятьох, кількадесятма й кількадесятьома*.

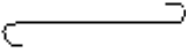

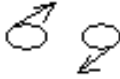

Відмінювання дробових числівників

1. Дробові числівники читаються так: $\frac{1}{2}$ – *одна друга*, $\frac{5}{3}$ – *п'ять третіх*, $\frac{2}{3}$ – *дві треті*, $\frac{3}{5}$ – *три п'яті*, $\frac{2}{7}$ – *дві сьомі*, $\frac{9}{10}$ – *дев'ять десятих*.

Відмінюються вони як звичайні числівники: *двом третім, трьома п'ятими, ділити на одну двадцятку*.

2. Числівники *півтора* (карбованця, відра), *півтори* (тисячі), *півтора* не відмінюються.

Коректурні знаки

Коректурний знак	Призначення	Зразок застосування
	Друкувати текст з абзацу	≥ Констатуюча частина може бути відсутня
	Ліквідувати абзац	Думка не закінчена) Абзац не потрібен
	Вписати літеру	Цілком ^у слішно
	Вписати пропущене або замінити помилково написане слово	Документ ^{без} помилки
	Вилучити проміжок між словами	Документ / (————) / знаходиться на виконанні
	Вилучити проміжок у слові	До[ку]мент
	Вилучити знак або літеру	Організація місця
	Роз'єднати слова, надруковані разом	Наказ має
	Вилучити зайві слова	Літературна мова ~~мова~~
	Вилучити зайвий текст	При підготовці наказів слід враховувати ~~їх розпорядче та виконавче значення~~
	Відновити помилково закреслене слово	Активна ~~форма~~ вживається
	Поміняти місцями слова, надруковані поряд	Розпорядча ~~може~~ частина поділятися
	Поміняти місцями слова в реченні	Слова поміняти в реченні місцями
	Переставити з одного рядка в другий слово або групу слів	Кожен пункт наказу, арабськими цифрами ~~(нумерується)~~
	Вилучити розрядку	~~Наказ~~
	Замінити малу літеру великою	україна
	Замінити велику літеру малою	Пун ~~к~~ т
	Збільшити інтервал	Текст повинен мати <u>наказову форму викладу</u>
	Зменшити інтервал	Для надання чіткості ← текстові наказу

